

Filológia és textológia a régi magyar irodalomban

Egy miskolci konferencia –
jogtörténeti tanulságokkal

2011. május 25–28. között az MTA Irodalomtudományi Intézetének Reneszánsz Osztálya és a Miskolci Egyetem Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézete az egyetemek régi magyar irodalmi tanszékeivel közösen a filológia és textológia régi magyar irodalomtörténettel kapcsolatos kérdéseit elemző konferenciát rendezett az MTA Miskolci Területi Bizottságának székházában. A konferencia szervezői két alapvető témakört jelöltek ki: egyrészt, hogy a konferencia tekintse át „a régi magyar irodalom szerzőinek filológiai, textológiai ismereteit, nézeteit, az e nézetekről megfogalmazott reflexiókat és szövegkiadáói gyakorlatukat egyaránt”; másrészt „megvizsgálja a kutatók saját, a régi magyar irodalom szövegeit érintő filológiai-textológiai tevékenységét”.

Bár a felvetett témák első pillantásra távol esnek a jogtörténettől, az előadások és az azokhoz kapcsolódó viták meghallgatása után a konferencia szakértő közönsége mellett a laikus jogász számára is érthetővé vált, hogy a régi szövegek értelmezése, a más nyelvekből való fordítások különbözősége jogi szempontból is számos információt hordoz.

A konferencián a 142 regisztrált résztvevő négy nap alatt, feszített tempóban 52 előadást hallgatott és vitatott meg. A nyitó előadást a konferencia tudományos titkára, Kecskeméti Gábor egyetemi tanár, a Miskolci Egyetem Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézetének és az Irodalomtudományi Doktori Iskolának az igazgatója tartotta a konferencia címével megegyező témában. Az előadás megalapozta és minden érdeklődő számára világossá tette a konferencia témáját és jelentőségét.

A nyitóülést a Klaniczay-díj átadása zárta, melyet idén Bene Sándor, az MTA Irodalomtudományi Intézete Reneszánsz Osztályának főmunkatársa, a Károli Gáspár Református Egyetem docense vett át.

Az előadók a magyar irodalom széles palettáját tárták a hallgatóság elé a filológia és textológia oldaláról megközelítve. Több előadás foglalkozott a kiadók munkájának, a szövegek kezelésének, sajtó alá rendezésének nehézségeivel, így például bepillantást nyerhettünk Juhász László, Medgyesi Pál, Szenci Molnár Albert munkásságába. Felvetődött az egyes kiadásokhoz kapcsolódó eredeti források kezelésének kérdése, melyekből a szerző történelemszemléletére is következtetni lehet. Érdekes

problémák merültek fel egyes fordításoknak az eredeti szöveggel való összevetése során, például Balassi Bálint, Suri Orvos Mihály vagy Mikolai Hegedűs János műveinél. Nagyon érdekesek voltak azok az előadások is, melyekben egy-egy kézirat – például Rimay János Justus Lipsiushoz írott levelének, Enyedi György prédikációinak – elemzésére vállalkoztak az előadók. A legtöbb előadás a kritikai kiadások, illetve a különféle kiadások közötti eltérések problémájával foglalkozott, hiszen a fordítások és átdolgozások minőségét is meghatározza az azok alapjául szolgáló kiadás. Így például Pázmány Péter műveinek kiadásairól négy előadás szólt. Ebben a körben a technikai fejlődés, a digitális szövegrögzítés is újabb kérdéseket vet fel, melynek tükrében át kell gondolni régebbi művek újabb kiadásainak módját is. A hallgatóság bepillantást nyerhetett a mai magyar folklorisztikába és az álmoskönyvek irodalmába is.

Az előadások sorába egy könyvbemutató is illeszkedett, ahol többek között a Miskolci Egyetem BTK Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézetének gondozásában a hatvanéves Heltai János professzor úr tiszteletére megjelentetett tanulmánykötetet került ismertetésre.

Kecskeméti Gábor professzor úr széles látókörének, a tudományos diszciplínák közötti kapcsolatkeresésének köszönhetően a filológiai konferencián két jogi vonatkozású előadás is helyet kapott. Az egyik a „vim vi repellere licet” – eredetileg birtokvédelemre vonatkozó – római jogi elv különféle magyar szövegekben való előfordulását vizsgálta. A másik előadást jómagam tarthattam arról, hogy az egyes római jogi fogalmakat eredeti jelentésüktől eltérően hogyan alkalmazza Werbőczy Tripartitumában. Már az előadásra való felkészüléskor rá kellett jönnöm, hogy a jogi szövegeknek nemcsak a tartalma, hanem a megformálása is érdekes információkkal szolgálhat. A konferencián elhangzottak birtokában pedig – ahol eddig számomra teljesen ismeretlen tudományba nyerhettem bepillantást – kijelenthető, hogy a filológia és textológia számos lehetőséget nyit meg a jogtörténet kutatásában, akár egyes jogtudósok életpályájának, jogfelfogásának feltárásához is.

Azt is szem előtt kell tartani, hogy a jogi nyelv a reformországgyűlések koráig a latin volt, a magyar jogi nyelvet pedig a német nyelv is befolyásolta. Ezért a jogi szövegek különféle fordításainak összevetéséből is jogilag releváns tényekre lehet rátalálni, valamint a kialakult magyar jogi terminológia egyes elemeinek az eredetére is fény derülhet.

E rövid összefoglalásból is kiderül, hogy a jogtörténetnek is vannak kapcsolódási pontjai a filológiával és textológiával. Ha tehát a filológia és a textológia módszereit régi jogi szövegek, törvénygyűjtemények különféle kiadásainak vizsgálatára alkalmazzuk, jogi szempontból is meglepő eredményekre, érdekességekre bukkanhatunk.

Gedeon Magdolna

